

ФОЛКЛОРЪТ НА СТРАНИЦИТЕ НА СП. „ФИЛОСОФСКИ ПРЕГЛЕД“

(Поглед към една статия за народните религиозни песни)

Людмила Хр. Малинова

Списание „Философска преглед“ е едно от представителните издания в областта на науката и културата от периода между двете световни войни. Ключовата фигура в него – проф. Димитър Михалчев, успява да обедини видни учени, творци в областта на хуманитаристиката, които публикуват студии и статии от различни клонове на знанието и така списанието се превръща в трибуна за различни идеи, свързани не само с философията, но и с педагогиката, етиката, психологията, социологията, езикознанието, литературата, историята и др. На страниците на списанието се открояват и статии, свързани с фолклора. Една от тях е на Атанас Величков.

Интересът към българския фолклор се засилва в периода между двете световни. През 1919 г. е основано Дружество „Родно изкуство“, очертаващо видима нова тенденция в културния живот, характерна не само за творците в българското изобразително изкуство, но и за тези в литературата, музиката и др. Най-ярките му представители сливат в единна художествена сплав самобитно българското с универсалното, корените на фолклорното с общочовешкото. През тези години се открояват и някои емблематични имена, свързани с изучаването на българския фолклор – музика, словесно изкуство, етнография и др.

Студията на Атанас Величков „Народната религиозна песен“ (VI, 3-4) е посветена на Васил Стоин – неуморния изследовател на българските народни песни и съставител на редица забележителни сборници, свързани с българския музикален фолклор.

А. Величков високо цени българското народно творчество, което много добре е познавал. Още в първите си публикации от 20-те години на XX век – статии и рецензии за български поети и писатели, както и в предговора си към съставената от него антология „Ерос и Психея“, той обръща специално внимание на влиянието на фолклора върху отделните творци, откроявайки личното творчество „като втора стъпка след онова безценно съкровище, спастрено в народната любовна лирика“¹, вглежда се в мотиви, познати от българското народопесенно творчество и интерпретирани в поезията на редица български класици. Един от критериите му за стойностно естетическо изкуство е връзката с корените на фолклорното. Счита, че най-голямата ценност за националното

ни съзнание е народната песен – и като слово, и като мелодия, че тя е „вярна летопис на всичко“, че тя разкрива пътя на българския дух, че е и „отдих“ и „завет“. Дори в писмо до Константин Щъркелов му дава две идеи за картини, базирайки се на образи от фолклора и пише: „...Ех, вие там с Божинов сте накацали като стари орли да берете сили по ония скали и студени извори... сигурно сънувате самодивски хора и хайдушки сборища. Ето ти две идеи за картинки: ...Извор вода извира студена, /над извора шумка вейка зелена...“; „...Гълъбче ми вода пие / на езерце неначето“².

Същевременно този непознат достатъчно литературен критик се интересува от религиозните начала у българина, от отношението му към християнските ценности и е убеден, че религиозността съдейства човек да се доближи до общочовешките ценности. Темата религия и общество, религия и изкуство явно е важна за него. Неслучайно пише отзив за христоматията „Религиозни стихотворения и разкази“, публикуван в сп. „Християнка“. И отново в писмо до К. Щъркелов разкрива вълнението, което изпитва, когато слуша „истинско черковно пеене“, например когато е в църквата „Св. Георги“ и слуша изпълнение, което „просто приковава“³

Студията му „Народната религиозна песен“ е приносна в областта на фолклористиката. Величков изхожда от позицията, че българският народ е религиозен – схващане, което влиза в своеобразен диалог с Боян Пенев, за когото религиозността у българите е преди всичко външна форма, външен израз на едно повече материалистично устроено съзнание. „Религията – пише Величков – не значи само обреди и външни форми, но често тия обреди и форми (празници, църковна архитектура и иконопис, украса и песен) сочат дълбочини и естетизъм, които крият корен в религиозни начала. Човек слага отношения между себе, скритите невидими сили и външния свят, намира им художествен израз в слово, звук и пластика...“

Вглеждайки се в същностните особености на религиозните народни песни, разгледани в контекста на народните песни изобщо, той подчертава, че те имат своя специфика, която ги разграничава от юнашките, любовните или битовите например, и която свързва с тяхната пасторалност, своеобразна пречистеност, „притихналост“, липса на патос. Нарича ги „най-тихият и най-чист извор на народното творчество“, вижда в тях характерна структура, подчинена на „целромъдрена сърцевина“, наличие на фабула, която винаги крие идея, подчертана вяра в „крайното добро“. Към характеристиката на тези песни откроява и редица мотиви, например за молитвата, като наблюдението му е,

че в народните религиозни песни моли повече жената; тя кълне, а в клетвата молитвеният елемент се сплита с повелята; подчертава, че почти липсва мотива за греха; вглежда се в своеобразната трансформация на някои библейски мотиви и образи; откроява пространствата на пъкъла и рая и хората, с които се свързват. За него в народната религиозна песен е съхранено всичко, което е плод на свободен дух.

В студията му са открити характерните белези на народните религиозни песни, свързани с религиозните празници. В Коледните вижда „неизтощимата фантазия“, откроява образа на Богородица, сроден с природата „като лоно на изобилие и благодат“ и свързан с този на Младенеца и религиозния култ към него. Той свързва вярата в Христос с жаждата за правда у българина. А самият Господ, обикновено скрит в различни образи, е изобразен в многобройни ситуации.

Разглеждайки религиозните народни песни, авторът откроява образите на особено популярните за българите светци: от свети Георги, свързан с опазването на благата на живота, който заема особено място в народното съзнание, до свети Илия, свети Петър, свети Никола, света Неделя, света Петка ... – за да подчертае, че ги сплотява духовната им чистота, мисълта за Бога, изпълненият им с мъдрост живот.

Той обяснява богатството на народната религиозна песен с волята за живот и я нарича „олтар на духа“, „литургия на живота“.

Величков не пропуска да подчертае, че българите уважават вярата и у „чуждоверците“ и е убеден, че тя изгражда братско отношение към другите.

Студията на А. Величков говори за задълбочени прочити на голям народопесенен масив, за изследовател с ерудиция, позиции и самобитен стил.

¹ Ерос и Психея. София, 1927, с. 7.

² ЦДА, ф. 2046к, оп. 2, а.е. 609, л. 27. Писмото не е публикувано.

³ ЦДА, ф. 2046 К, оп. 2, а. е. 609, л. 10. Писмото не е публикувано.